

УДК 346.1

Калініченко В. В.*аспірант кафедри правосуддя**юридичного факультету**(Київський національний університет**імені Тараса Шевченка)*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

Для кожної людини у правовій державі передусім важливо мати доступ до правосуддя і можливість вільно, швидко, безперешкодно реалізовувати своє право на судовий захист. Важливо, щоб суд, розглядаючи будь-який конфлікт, був неупередженим і здатним прийняти справедливе та законне рішення. Суд не може відмовити у правосудді, якщо особа вважає, що її права і свободи порушені або створюються перешкоди для їх реалізації чи мають місце інші порушення прав і свобод.

На наш погляд, формування та ефективне функціонування незалежного суду можливі лише в державі, в якій було виявлено політичну волю щодо існування такого суду, де політичні сили відмовились від впливу на судову гілку влади та поступились власними інтересами на користь інтересів суспільних та державних.

© Калініченко В. В., 2014

© Національний університет «Острозька академія», 2014

-
- Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvvhsu.pdf>.

Система правосуддя повинна постійно і надійно захищати людину від протиправних посягань, зловживань влади, гарантувати їй дійове поновлення порушених законних прав і свобод. На жаль, у суспільстві поширюється зневіра в суд як орган, що здатен виносити справедливі рішення. 36,5 % респондентів соціологічного опитування не зверталися до суду за захистом чи відновленням своїх порушених прав тому, що не бачили перспективи захисту, і 22,0 % – не зверталися у зв'язку з відсутністю довіри до правоохоронних та судових органів. Найефективнішим способом захисту в системі гарантій прав і свобод людини і громадянина вважають суд лише 13,0 % респондентів. Причини недовіри до суду: 63,6 % опитаних українців вважає, що у судах змагаються не сторони, а їх гаманці; 34,5 % – вважають, що не знаючи адвоката, який знає суддю, справи не виграєш; 27,2 % – вважає, що суди займаються формальною бюрократією, а не вирішенням справ по суті [9]. Водночас вкрай важливим є створення належних умов для здійснення справедливого правосуддя на основі закону та моралі, за яких суд користувався б довірою людей. Не можна забути той факт, що тривалий час суди України були переважно карально-репресивними органами. Однак сьогодні вони мають бути покликані, насамперед, забезпечувати належне функціонування права, відновлювати справедливість і законність у суспільних відносинах.

Саме тому, вважаємо за доцільне дослідити в представленій науковій статті окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України (далі – ВГСУ) для забезпечення ефективності господарського судочинства зокрема.

Реалізація судової влади полягає в реалізації тих повноважень, що входять до компетенції судів. Серед цих повноважень найважливішим є

-
- Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvhsu.pdf>.

здійснення правосуддя. Відповідно до ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Тож, правосуддя – виключна компетенція судової влади.

На думку Л. М.Москвич, поняттям «ефективність судової системи» фіксується її певна внутрішня властивість, точніше, спроможність здійснити реальний благодотворний вплив на певні правовідносини, внаслідок чого розв'язується соціальний конфлікт і досягається соціальна справедливість [5, с. 82]. Безсумнівно, що можна говорити про ефективність господарського судочинства лише в тому випадку, коли будуть захищені порушені або оспорюванні права і охоронювані законом інтереси юридичних та фізичних осіб, що мають право звернутись до суду господарської юрисдикції.

В цілому слід зазначити, що для оцінки ефективності функціонування судових органів найбільш важливим є те, що їхню роботу можна визнати ефективною лише в тому випадку, якщо вони успішно виконують завдання із захисту гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян і інтересів держави.

Деякі науковці (А. С. Пашков, Л. С. Явич, Є. П. Шикін, О. Д. Бойков, Н. Ф. Кузнєцова, В. О. Серєда) розглядають ефективність не лише як просту різницю між поставленою метою та досягнутим результатом, але як більш складну величину, що повинна враховувати також затрачені на досягнення результату ресурси.

Нам така позиція видається неприйнятною щодо визначення ефективності діяльності судового органу, в тому числі Вищого господарського суду України, який має чітко визначену мету своє

▪ Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvhsu.pdf>.

діяльності. Ця мета має бути досягнута максимально повно і на процес її досягнення не повинен впливати розрахунок можливих витрат (не тільки матеріальних, а й фізичних, моральних і т. ін.). Організаційна та процесуальна економія можлива лише за умови повноцінного виконання завдань господарського судочинства.

Якість правосуддя значною мірою залежить від того, скільки часу суддя затрачає для вирішення судових справ, не відволікаючись на питання, безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя. Тому для ефективної організації робочого часу судді мають бути увільнені від вирішення питань організаційного і технічного характеру. Йдеться про ті питання, які перебувають за межами судового процесу і суддівського самоврядування.

Отож завданням забезпечення судів можна вважати створення належних умов для ефективного функціонування судів та здійснення судочинства.

Понятійний апарат для характеристики сфери забезпечення судів на сьогоднішній день не сформований. Зміст і межі поняття забезпечення судів залишаються доволі гнучкими. Найчастіше сюди включають заходи, пов'язані із фінансовим, матеріально-технічним, кадровим забезпеченням діяльності суду. У російській літературі кінця XIX – початку XX сторіч таку діяльність називали судовим управлінням [13]. Був час, коли вживалися також такі терміни як «організаційне керівництво», «організаційне управління» [10]. У сучасній літературі та законодавстві прижився термін «організаційне забезпечення» [6].

Необхідно відмітити слушну думку Д. М. Притики, який вважає, що предметом судового управління (адміністрування) є: питання організації судових органів, добір суддів, керівництво кадровою роботою у судових

-
- Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvhsu.pdf>.

органах, перевірка організації роботи судових органів, вивчення та узагальнення судової практики, організація роботи з ведення судової статистики. Головним завданням судового управління є всебічне сприяння здійсненню цілей правосуддя і завдань суду [8, с. 129].

Водночас представляється обґрунтованою і позиція О. Ю. Дудченко, який зазначає, що організаційне забезпечення судів не належить до судового управління – цілеспрямованого упорядкування суспільних відносин, яке сприяє оптимізації функціонування суспільства в цілому. Більш точно природу управлінських процесів у суді передає поняття «адміністрування в судовій системі», під яким автор розуміє практичну діяльність осіб, які обіймають адміністративні посади, що полягає в технологічному процесі підготовки, прийняття і виконання управлінських рішень, спрямованих на належне функціонування суду з метою забезпечення ефективного здійснення правосуддя [2].

Варто зазначити, що в ст. 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» № 2453-УІ від 07.07.2010 р. згадується поняття «організаційне забезпечення роботи суду». З цього приводу І. Х. Темкіжев пише, що зміст зазначеного поняття кореспондується з положеннями ч. 2 згаданої статті, в якій закріплено, що керівник апарату суду несе персональну відповідальність за належне організаційне забезпечення роботи суду, суддів та судового процесу, функціонування автоматизованої системи документообігу [12].

Водночас варто відзначити, що К. Л. Василяка та Т. Ю. Фортуна небезпідставно вказують на те, що адміністрування суду має дуалістичний характер, оскільки владу, відповідальність та право контролю уособлюють і голова суду, і керівник апарату. Від професійної діяльності цих посадових осіб (фактичного двовладдя) залежить організація роботи всієї

-
- Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvhsu.pdf>.

судової установи. При цьому персональну відповідальність за належне організаційне забезпечення діяльності суду, суддів та судового процесу відповідно до чинного законодавства несе тільки керівник апарату [1, с. 166].

Доцільно вказати на те, що функція забезпечення діяльності ВГСУ невіддільна від основної діяльності цього судового органу, а тому має здійснюватися його підрозділом. Наприклад, організаційне забезпечення діяльності парламенту завжди здійснює його апарат, а не уряд. До того, на відміну від парламенту, система судів є розгалуженою, тому діяльність щодо забезпечення кожного суду має бути скоординованою. Варто також відзначити, що віднесення забезпечення ВГСУ до повноважень виконавчої влади містить потенційну загрозу для незалежності суддів.

Організаційне забезпечення роботи ВГСУ, як і інших державних органів, покладається на апарат. Кількість штатних одиниць в апараті суду залежить, від того, до якої ланки судової системи і судової інстанції належить суд. У судах, навіть одного рівня, кількість працівників апарату суду, як і суддів є різною. Це залежить від кількості населення, яке проживає на відповідній території району чи міста, кількості справ, що розглядаються судами тощо. Структура та штатна чисельність апарату суду затверджується в межах видатків на утримання суду.

На апарат ВГСУ покладається виконання функцій із забезпечення роботи суду, які можна класифікувати на напрями діяльності:

1) у сфері організаційного забезпечення (виконання наказів і розпоряджень голови суду, наказів керівника апарату суду; ведення судової статистики; облік та узагальнення пропозицій та зауважень, висловлених на зборах суддів суду; організація прийому громадян; розгляд їх заяв, скарг та пропозицій);

▪ Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvvhsu.pdf>.

2) у сфері документального та інформаційно-технічного забезпечення (ведення протоколів зборів суддів суду, прес-конференцій; ведення журналів (протоколів судового засідання), фіксування судового процесу технічними засобами; ведення контрольних примірників актів законодавства України; забезпечення опрацювання, друкування тиражування матеріалів та документів, пов'язаних із діяльністю суду; розсилання судових рішень, повідомлень та викликів; інформаційно-технічне забезпечення судових засідань, зборів суддів; надсилання електронних копій судових рішень до Єдиного реєстру судових рішень);

3) у сфері фінансового, кадрового, матеріально-технічного забезпечення (розробка проектів штатного розпису та кошторису видатків на утримання суду; здійснення заходів щодо фінансового, кадрового забезпечення діяльності судів та працівників апарату суду; здійснення добору персоналу суду; здійснення документального оформлення вступу на державну службу її проходження та припинення).

Відповідно до частини 1 статті 149 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» апарат суду очолює керівник апарату. На нього покладається обов'язок належного організаційного забезпечення роботи суду, суддів, судового процесу, а також надійне функціонування автоматизованої системи документообігу.

За чинним законодавством керівника апарату ВГСУ та його заступника призначає на посаду та звільняє з посади Голова державної судової адміністрації України за поданням голови ВГСУ. Законом визначено, що керівник апарату суду уже не підпорядкований, як це було раніше, а лише підконтрольний голові суду. Необхідність такого підходу визначення підпорядкованості керівника апарату суду начальнику відповідного територіального управління державної судової адміністрації

▪ Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvvhsu.pdf>.

була обумовлена потребами звільнення голови суду від виконання управлінських обов'язків, які безпосередньо не пов'язані із здійсненням судочинства.

Слід погодитись з окремими дослідниками цього питання, які зазначають, що законодавець України, встановивши більш широко роль керівника апарату суду, визначив спільну відповідальність, яку він несе разом із головою суду, а саме щодо належного і повного організаційного забезпечення суду, суддів та судового процесу, і на сьогодні лише від голови суду залежить коло питань, які він може покласти на керівника апарату суду задля можливості зосередитися на більш важливих і стратегічних питаннях роботи суду [4, с. 33].

Не можна не згадати ще одну надзвичайно важливу функцію організаційного забезпечення функціонування ВГСУ, яку визначає В. І. Татьков, а саме функцію формування позапроцесуальних механізмів забезпечення єдності судової практики [11, с. 85]. Адже з метою забезпечення правильного й однакового застосування законодавства всіма судовими інстанціями судові палати ВГСУ проводять тематичний контроль роботи апеляційних та місцевих господарських судів, на підставі якого, а також на підставі результатів вивчення й узагальнення судової практики та аналізу судової статистики визначають потреби у наданні методичної допомоги тим або іншим господарським судам.

Слід погодитись з М. К. Закуріним, який небезпідставно вважає, що становлення і розвиток незалежної судової влади в Україні, реалізація ідеї спеціалізації судів, тенденція до збільшення обсягу справ за зверненнями фізичних і юридичних осіб, забезпечення умов для ефективного і доступного судового захисту конституційних прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, підвищення професійного рівня суддівського

-
- Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvvhsu.pdf>.

корпусу об'єктивно потребують забезпечення, за допомогою правових і матеріально-фінансових засобів ефективної діяльності органів господарського судочинства [3, с. 151]. А. Й. Осетинський також слушно вказує на необхідність вдосконалення організації роботи апаратів господарських судів спільно із покращенням контролю за ефективністю такої роботи; впровадження у діяльність господарських судів сучасних інформаційних технологій, які б полегшили роботу суддям та відвідувачам суду; розробки комунікаційної стратегії в господарських судах для інформування суспільства про діяльність судів та зміцнення довіри громадян до суду; питань щодо оцінки діяльності господарських судів; створення належних умов для можливості реалізації громадянами та юридичними особами своїх прав, а також створення системного підходу до організаційно-функціональної діяльності господарських судів [7, с. 51].

В цілому слід зазначити, що для оцінки ефективності функціонування судових органів найбільш важливим є те, що їхню роботу можна визнати ефективною лише в тому випадку, якщо вони успішно виконують завдання із захисту гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян і інтересів держави.

Список використаних джерел

1. Василяка К. Л. Організаційне забезпечення роботи суду: проблеми та напрями вдосконалення управлінської діяльності / К. Л. Василяка, Т. Ю. Фортуна // Вісник господарського судочинства. – 2014. – № 1. – С. 164-168.
2. Дудченко О. Ю. Про понятійний апарат у сфері адміністрування в судовій системі [Електронний ресурс] / О. Ю. Дудченко. – Режим доступу : http://nauka.iuulau.org.Ua/download/el_zbimik/1/Dudchenko.pdf.

▪ Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvhsu.pdf>.

3. Закурін М. К. Напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності господарських судів / М. К. Закурін // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 1. – С. 151-154.

4. Которобай С. Роль апарату в організаційному забезпеченні роботи адміністративного суду / С. Которобай // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2012. – № 1. – С. 31-34.

5. Москвич Л. М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз: монографія / Л. М. Москвич. – Харків: Видавництво «ФІНН», 2011. – 384 с.

6. Організація судової влади в Україні: Перший аналіз нормативного змісту Закону України «Про судоустрій України» / За наук. ред. А. О. Селіванова. – К., 2002. – С. 71-81; Коментар до Закону «Про судоустрій України» / За заг. ред. В. Т. Маляренка. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 253-290.

7. Осетинський А. Й. Актуальні питання підвищення ефективності та якості організації роботи господарських судів в Україні / А. Й. Осетинський // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 5. – С. 51-64.

8. Притыка Д. Н. Арбитражный суд: проблемы организации и деятельности / Д. Н. Притыка. – К. : Орияне, 2000. – 320 с.

9. Соціологічне опитування, проведене Українським центром економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.razumkov.org.ua> (станом на 14.07.2012р.)

10. Стефанюк В. Судова система України та судова реформа / В. Стефанюк. – К., 2001. – С. 33; Якименко О. Суд правий, але не скорий. Про концепцію судової реформи в Україні / О. Якименко // Голос України. – 1992. – №77 (327). – 25 квітня; Лебедев В. Судебная власть в

▪ Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvvhsu.pdf>.

современной России: проблемы становления и развития. – СПб.: Издательство «Лань», 2001. – С. 239.

11. Татьков В. І. Організаційно-правове забезпечення формування судової практики в господарському судочинстві / В. І. Татьков // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 4. – С. 82-86.

12. Темкіжев І. Х. Окремі питання судового управління в діяльності адміністративних судів [Електронний ресурс] / І. Х. Темкіжев. – Режим доступу : http://vaas.gov.ua/?action=news&id_news=392.

13. Фойницкий И. Курс уголовного судопроизводства. – СПб., 1996. – Т. 1. – С. 191., Притика Д.М. Правові засади організації і діяльності органів господарської юрисдикції та шляхи їх удосконалення. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – С. 153-236.

Калініченко В. В.

Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України

Стаття присвячена дослідженню проблем організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України. Приділена увага необхідності активізації наукових юридичних досліджень проблем організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України. Автор відзначає, що завданням організаційного забезпечення Вищого господарського суду України можна вважати створення належних умов для ефективного функціонування цього судового органу та здійснення ним судочинства.

Ключові слова: судова система, господарське судочинство, ефективність судової системи, організаційне забезпечення, апарат суду.

-
- Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvhsu.pdf>.

Калиниченко В. В.

Отдельные проблемы организационного обеспечения функционирования Высшего хозяйственного суда Украины

Статья посвящена исследованию проблем организационного обеспечения функционирования Высшего хозяйственного суда Украины. Уделено внимание необходимости активизации научных юридических исследований проблем организационного обеспечения функционирования Высшего хозяйственного суда Украины. Автор отмечает, что задачей организационного обеспечения функционирования Высшего хозяйственного суда Украины можно считать создание надлежащих условий для эффективного функционирования данного судебного органа и осуществление им судопроизводства.

Ключевые слова: судебная система, хозяйственное судопроизводство, эффективность судебной системы, организационное обеспечение, аппарат суда.

Kalinichenko V. V.

Some problem of organizational support of functioning of the Supreme Economic Court of Ukraine

The problems of organizational maintenance of the functioning of the Supreme Economic Court of Ukraine are investigated in the article. Attention is paid to the need to intensify scientific research of legal issues of organizational support of functioning of the Supreme Economic Court of Ukraine. The author notes that the objective of ensuring the functioning of the organizing of the Supreme Economic Court of Ukraine can be considered as the creation of appropriate conditions for the effective functioning of the judicial authority and the exercise of justice.

-
- Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvhsu.pdf>.

Key words: judicial system, Commercial Litigation, efficiency of the judicial system, organizational support, the court staff.

-
- Окремі проблеми організаційного забезпечення функціонування Вищого господарського суду України / В. В. Калініченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14kvhsu.pdf>.